

7 ДӘРІС ТАҚЫРЫБЫ: ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕК ЕСЕБІ

ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕКТІҢ ЖІКТЕЛУІ ЖӘНЕ ТҮРЛЕРІ

Дебиторлық берешектің мазмұнына байланысты

- саудалық
- саудалық емес

алынуға тиісті берешектер (сатып алушылармен тапсырыс берушілердің берешектері);

Дебиторлық берешектің уақытылы түсуіне байланысты

- қалыпты
- мерзімі өткен

алынған векселдер;

Дебиторлық берешектің қалыптасу мерзіміне байланысты

- қысқа мерзімді
- ұзақ мерзімді

кәсіпорынның есеп беруге тиісті тұлғаларының берешектері;

Дебиторлық берешектің мерзімі өткеніне байланысты

- күмәнді
- үмітсіз

ағымдағы активтерді сатып алу үшін төленген аванстық төлемдері;

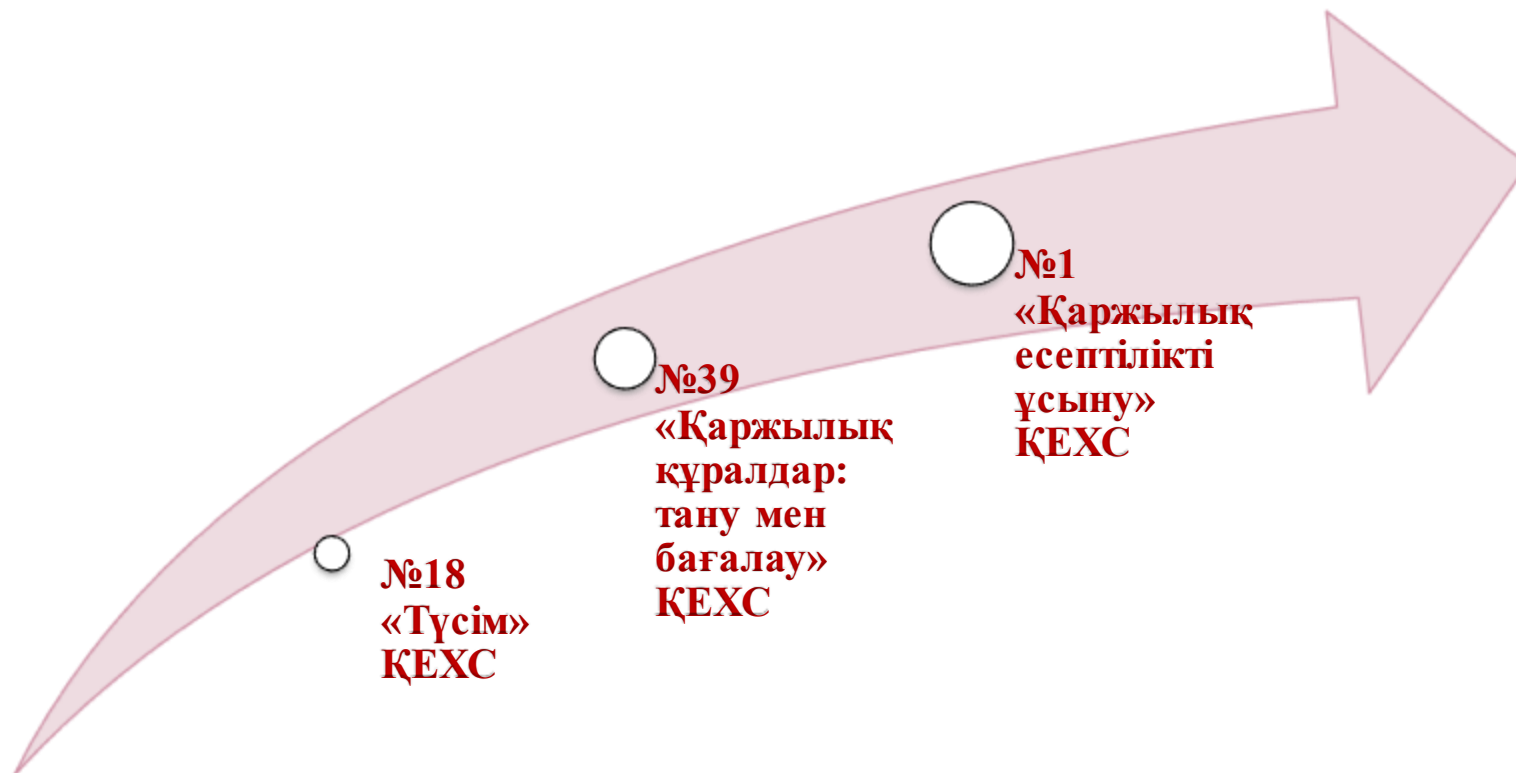

негізгі шаруашылық серіктестік және оның еншілес серіктестіктері арасындағы операциялар нәтижесінде пайда болған дебиторлық берешектер;

басқадай дебиторлық берешектер

ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕК ЕСЕБІН РЕТТЕЙТІН ҚЕХС-Ы

ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕКТИҢ ЖИНАҚТАУ ЕСЕБІ

№	Операциялар мазмұны	Дебет	Кредит
1	Тиеп жіберілген тауарға, өнімге, көрсетілген қызметке есептелінген сатып алушы, тапсырыс берушілердің берешекы	1210	6010
2	Тиеп жіберілген тауарға, өнімге, көрсетілген қызметке есептелінген қосылған құн салық сомасы	1210	3130
3	Берешек сомасы бұрын алынған аванс сомасына шегерілді	1610- 1610	1210
4	Сатып алушы және тапсырыс берушілерден есеп айырысу шотына келіп түскен сома	1030	1210
5	Сатып алушы және тапсырыс берушілердің берешекы олардың кредиторлық берешекы есебінен өтелінді	1270- 2150,4 240	1210
6	Сатылған (тиеп жіберілген) тауар, өнім, көрсетілге қызмет үшін алынған вексель	1280	1210, 2120- 2130
7	Сатып алушы және тапсырыс берушілер берген вексельдері үшін берешектерын төледі	1030	1280

№	Операциялар мазмұны	Дебет	Кредит
1	Күмәнді берешектерге резерв жасалды	7440	1290
2	Күмәнді берешектер бойынша құрылған резерв сомасының есебінен дебиторлық берешек жабылды	1290	1210, 1280, 2150, 1630
3	Жыл соңында күмәнді берешектер бойынша құрылған резерв сомасының артығы сторно етліді (қызыл сиямен)	7440	1290
4	Сатып алушының дебиторлық берешегі үмітсіз берешек ретінде есептен шығарылып белгілі бір уақыт өткеннен кейін бұл берешек сомасы өтелгенде (есептен осы есеп беру кезеңінде жүргізілсе):	1290	1210, 1280, 2150, 1630
5	Сатып алушының дебиторлық берешегі үмітсіз берешек ретінде есептен шығарылып белгілі бір уақыт өткеннен кейін бұл берешек сомасы өтелгенде (есептен келесі есеп беру кезеңінде жүргізілсе):	1050,10 30, 1010, 1030	6160

КҮМӘНДІ ҚАРЫЗДАР БОЙЫНША РЕЗЕРВ ҚҰРУ ЕСЕБІ

Күмәнді талаптар бойынша резервтер есебі 1290 «Күмәнді талаптар бойынша резерв» шотында жүргізіледі. Бұл шот контрактивті, өйткені сатып алушы мен тапсырыс берушілердің дебиторлық борышының бағасын түзетеді.

Күмәнді қарыздарды бағалаудың екі әдісі бар. Күмәнді талаптармен резервті құру кезінде кәсіпорын өз қарауы бойынша есептік саясатта екі әдісі бірін таңдауға және қарастыруға құқылы.

несиеге толық қолдануынан пайыз әдісі (кіріс пен шығыс туралы есеп)

Әдістің мақсаты: күмәнді ДҚ шығынының пайда болу нәтижесінде нақты өлшеулер болып табылады.

төлеу мерзімі бойынша ДҚ есептеу әдісі (бухгалтерлік баланс).

Әдістің мақсаты: ДҚ-н таза бағасын нақты өлшеу болып табылды.

НЕСИЕГЕ ТОЛЫҚ ҚОЛДАНУЫНАН ПАЙЫЗ ӘДІСІ

Мысалы: 1 жылға қолданысқа жіберу көлемі 1049 мың. теңгені құрайды. Қарыздың пайыз талдау үшін бес есептік период таңдалған. Қолданудың толық көлемінің күмәнді талаптарының пайыз анықтау кестесі (мың.теңге)

Кесте 1 - Пайыз анықтау

Кезеңдер	Қолдану көлемі	Күмәнді талаптар сомасы	Пайыз
Бірінші	890	19	2,1
Екінші	997	12	1,2
Үшінші	1002	16	1,6
Төртінші	1019	14	1,4
Бесінші	1032	21	2,0
Қорытынды	4940	82	1,66

Бес период ішінде орташа пайыз:

$$\text{Орташа пайыз} = \frac{(2,1 + 1,2 + 1,6 + 1,4 + 2,0)}{5} = 1,66\%$$

Бұдан күмәнді талаптар бойынша резерв сомасы:

$$\frac{1049 \times 1,66\%}{100} = 17,4.$$

Есептік жыл соңында 7440 шотының дебеті бойынша және 1290 шотының кредиті бойынша (күмәнді талаптар резерві) 17,4 мың.теңге сомасына жазба жасалады.

ТӨЛЕУ МЕРЗІМІ БОЙЫНША ШОТТАРДЫ ЕСЕПТЕУ ӘДІСІ

Мысалы: Хаттау нәтижесінде төленбеген ДҚ мөлшері 700 мың.теңгені құрайды. Төлеу мерзіміне қарай бұл мөлшерді келесідей бөлуге болады:

бірінші категория - 200 мың.теңге;

екінші категория - 170 мың.теңге;

үшінші категория - 100 мың.теңге;

төртінші категория - 150 мың.теңге;

бесінші категория - 80 мың.теңге.

Кесте 2 - Резерв көлемін анықтау

ДҚ төлеу мерзімі	Сома, мың. теңге	Күмәнді деп саналатын талаптар, %			Күмәнді талаптар сомасы, мың. теңге	
Төлеу мерзімі келмеген	200	14	5	1	28	10
1 күннен 30 күнге дейінгі төлеу мерзімді	170	16	10	3	27,2	17
31 күннен 60 күнге дейінгі төлеу мерзімді	100	12	20	5	12	20
61 күннен 90 күнге дейінгі төлеу мерзімді	150	27	40	10	40,5	60
90 күннен көп төлеу мерзімді	80	43	50	30	34,4	40
Қорытынды	700					

Егер төлету шаралары бәрі қолданылса және сәтсіз болса, онда бухгалтерлік есепте саналатын үш жыл өткен соң ұзақ мерзімді ДҚ-ны кәсіпорын жоюы мүмкін. Ол күмәнді талаптар бойынша құрылған резерв, период шығыны немесе несиеге берілген тауар сатылымының шығыны арқасында жойылады және екі жыл ішінде баланстан кейінгі есептерді ескеру керек.

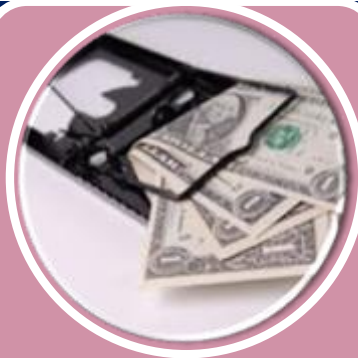
ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕКТІ БАСҚАРУ ЖОЛДАРЫ

несиеге
ұсынылатын
мерзімді анықтау
(дебиторға
төлемді шегеру
ұсынылатын
уақыт кезеңі);

несиеқабілеттілік
стандарттарын
(сатып алушының
несиелік
рейтингін анықтау
және осыдан
кейін несиеге
рұқсат етілетін
сома мөлшері
белгілі болады);

төлеуді
уақытынан бұрын
жүргізгенде
ұсынылатын
жеңілдіктер
(жеңілдік көлемі
және аралығында
жеңілдікті
қолданып қалуға
мүмкіндік беретін
кезең)

төлемді өндіріп
алуды
(дебиторлық
берешекті талап
ету саясаты және
үрдісі, төлеуді
бұзған жағдайда
қолданылатын
шаралар);

САУДА ЖЕҢІЛДІКТЕРІ АРҚЫЛЫ ДЕБИТОРЛАРДЫ ҮНТАЛАНДЫРУ

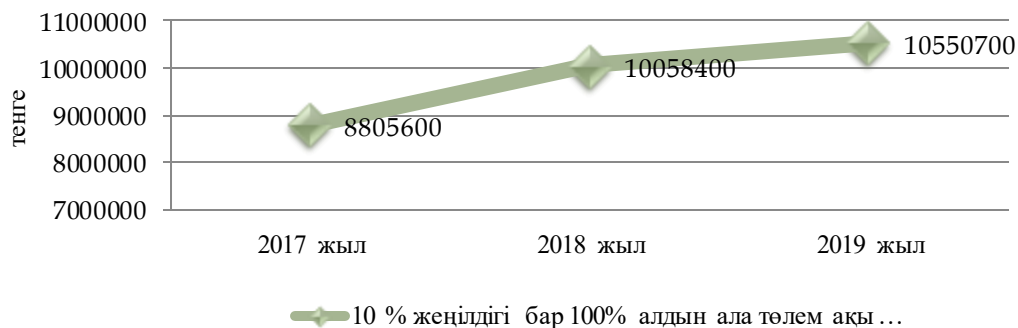
Сатып алушылар мен тапсырыс берушілерге ұсынылған жеңілдіктер нәтижесі

Аралық	12 ай ішінде тосатын дебиторлық берешек	5 % жеңілдігімен 50% алдын ала төлем кезінде кіріс	10% жеңілдігімен 100% алдын ала төлем кезінде кіріс
2017 год	9784000	4647400	8805600
2018 год	11176000	5308600	10058400
2019 год	11723000	5568425	10550700

5% жеңілдігімен 50 % алдын ала төлем кездегі болатын кіріс

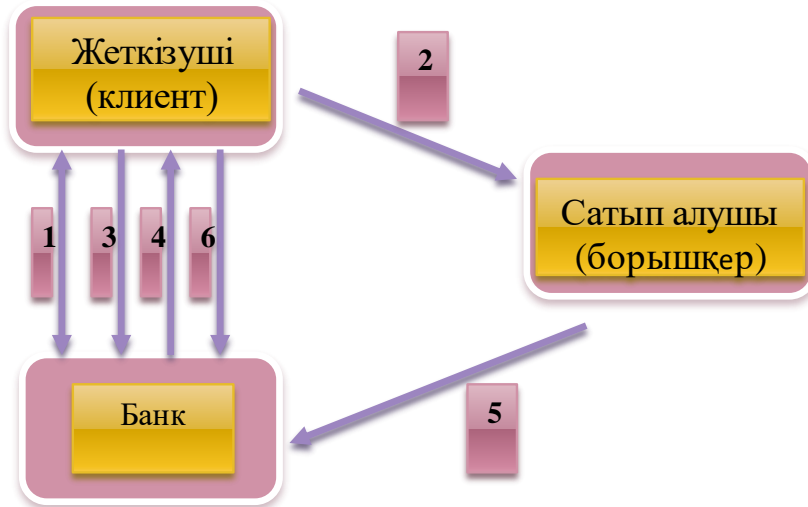

10% жеңілдігімен 100 % алдын ала төлем кездегі болатын кіріс

ФАКТОРИНГ – ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕКТІ БАСҚАРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚҰРАЛЫ

Факторинг сызбасы

Факторингтің бухгалтерлік есепте бейнеленуі

Шаруашылық жүйенің мазмұны	Дебет	Несие
Сатылған тауардың берешегі көрсетілген	1210	6010
Сатылған тауардың ҚҚС сомасы көрсетілген	1210	3130
Ақшалай талаптың банкке шегінімі көрсетілген	3050	6280
Банкке шегінілген ақшалай талапты есептен шығару	7470	1210
Факторинг келісімі бойынша ақшалай қаражат банкпен көшірілген	1030	3050
Банк сыйақысының сомасы көрсетілген	7310	3050
Банк сыйақысының сомасынан ҚҚС көрсетілген	1420	3050
Банк сыйақысының сомасынан ҚҚС шегеруге алынған	3130	1420

Факторингтің артықшылықтары

Жабдықтаушы үшін

- дебиторлық берешектің айналымдылығын жылдамдату; дебиторлық берешекті әкімшілік басқарумен байланысты шығындарды қысқарту;

мердігерлер үшін

- қаржылық жағдайдың жақсаруы; нарықта бәсекелестік позициясына күшейту; жоғалған пайда тәуекелін төмендету; кепілдің болмауы; пайдаға салықтан үнемдеу.

Қаржылық агент үшін

- жаңа клиенттерді тарту; табыс алу; қызметті әртараптандыру.

Сатып алушы үшін

- төлемді кейінге қалдыру шартында тауарларды алу; сапасыз өнімді алу тәуекелін төмендету; сатып алулар көлемін арттыру

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ:

- 1) Дебиторлық берешектер, оның түрлері.**
- 2) Алынуға тиісті шоттар.**
- 3) Берілген жеңілдіктер есебі.**
- 4) Сатылған тауарлардың қайтарылуының, сатудан жеңілдіктердің және баға жеңілдіктерінің есебі.**
- 5) Күмәнді қарыздарды бағалау.**

НАЗАРЛАРЫҢЫЗГА РАХМЕТ!